

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ KOREYA RESPUBLİKASI İLƏ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ “THAAD (YÜKSƏK HÜNDÜRLÜK SAHƏSİNDƏN MÜDAFİƏ TERMINALI)” PROBLEMİ

SEVİNC İBADOVA

*Bakı Dövlət Universiteti,
tarix fakültəsinin doktorantı**E-mail: Sevincibadova.212@mail.ru**Orcid id: 0000-0003-4471-24671*

“THAAD” (Yüksək Hündürlük Sahəsindən Müdafiə Terminalı) problemi regional təhlükəsizlik, Çin və Rusiyanın etirazları və həmçinin Koreya yarımadasının gələcək geopolitik vəziyyəti ilə assosiasiya olunan bir məsələ olaraq Amerika Birləşmiş Ştatlarının Koreya Respublikası ilə münasibətlərində mühüm yerə malikdir. Bu problem 2016-cı ildə ABŞ-nin Koreya Respublikasında “THAAD” raket müdafiə sistemini yerləşdirmə qərarından sonra intensivləşmişdir.

“THAAD” yüksək hündürlükdə uçan ballistik raketləri məhv etməyə yönəlmiş bir raket müdafiə sistemidir. Bu sistem, xüsusilə Şimali Koreyanın ballistik raketlərindən qorunmaq məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur. Sistem, raketləri atmosferdən çıxmadan yüksəklikdə vuraraq onların yerə düşməsinin qarşısını alır. 2013-cü ildə Şimali Koreyanın Şərqi Asiyada yerləşən ABŞ hərbi personalı və aktivləri üçün artan ballistik raket təhlükəsindən narahat olan ABŞ rəsmiləri Cənubi Koreyalı həmkarlarına Yüksək Hündürlük Sahəsindən Müdafiə Terminalı (THAAD) raketdən müdafiə batareyalarını və əlaqəli radar sistemlərini Cənubi Koreya ərazisində yerləşdirməklə bağlı müraciət etdilər [8, s. 1].

ABŞ və Koreya Respublikası, “THAAD” sistemini Şimali Koreyanın hərbi təhdidlərinə qarşı bir müdafiə tədbiri olaraq görürlər. Prezident Mun Çe İn əvvəlcə “THAAD” sistemə qarşı çıxdı, lakin Şimali Koreyanın sentyabrın 3-də keçirdiyi nüvə sınağına cavab olaraq onun yerləşdirilməsini sürətləndirdi. Beləliklə, Şimali Koreyanın 2016-cı ilin yanvarında dördüncü nüvə sınağından sonra ABŞ və Cənubi Koreya 2016-cı ilin fevral ayının əvvəlində rəsmi müzakirəyə başladı [1, s. 2].

Qeyd olunduğu kimi, 2016-cı ildən başlayaraq ABŞ Koreya Respublikası ilə bu sistemin yerləşdirilməsi üzrə danışıqlar aparmış və 2017-ci ildə bu proses tamamlanmışdır. ABŞ “THAAD”ın yalnız raket müdafiəsi məqsədli olduğunu, regionda təhlükəsizliyi təmin edəcəyini və Koreya Respublikasının və regionun gələcəkdəki təhdidlərə qarşı daha güclü müdafiəyə sahib olacağını vurğulamışdır.

2016-cı ilin iyulunda Şimali Koreyanın son nüvə

sınağı və raket buraxılışından sonra Cənubi Koreya və ABŞ Birləşmiş Ştatların Silahlı Qüvvələrinə Yüksək Hündürlük Sahəsindən Müdafiə Terminalı (THAAD) raketdən müdafiə sistemini yerləşdirmək barədə razılığa gəldi [4, s. 4].

Cənubi Koreyada “THAAD” raket əleyhinə müdafiə sisteminin yerləşdirilməsi 2017-ci ildə həmin dövrdəki prezident Pak Kın Henin rəhbərliyi altında həyata keçirildi.

Bu qərar Cənubi Koreyada daxili mübahisələrə səbəb oldu. Əhali AN/TPY-2 radarının yaydığı radiasiyanın sağlamlığa zərər verəcəyindən və bölgənin məşhur qarpız istehsalına mənfi təsir göstərəcəyindən narahat idilər. Bəzi vətəndaşlar “THAAD” sisteminin yerləşdirilməsinin demokratik prosedurlara uyğun olmadığını və ABŞ-nin müdafiə xərclərinin Cənubi Koreya tərəfindən qarşılınmaması lazım olduğunu bildirdilər. Habelə 2016-cı ildə Cənubi Koreya hökuməti tərəfindən yeni sistem üçün seçilmiş Seongju şəhərində sakinlərin yüksək səsli “mənim həyatımda deyil” şüarlı etirazları başladı [7, s. 1].

Ümumiyyətlə, “THAAD” sisteminin Cənubi Koreyada yerləşdirilməsi, regionun təhlükəsizlik mühitinə və beynəlxalq münasibətlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir etdi.

Koreya Respublikasında “THAAD”ın yerləşdirilməsi mövzusu cəmiyyətdə və siyasətdə ciddi mübahisələrə səbəb olmuşdur. Bir tərəfdən ABŞ və Koreya hökumətləri “THAAD”ın təhlükəsizliyi təmin edəcəyini iddia etsələr də, digər tərəfdən bəzi yerli əhali və siyasətçilər bu qərarı müsbət qarşılamamışdır. Bu mübahisələrin əsas mövzularından biri “THAAD”ın Çinlə olan iqtisadi əlaqələri və müttəfiqlik münasibətlərinə mənfi təsir edə biləcəyidir.

“THAAD” mübahisəsinin əsas tərəfdaşlarından biri də Çin və Rusiyadır. Hər iki ölkə Koreya Respublikasında “THAAD” sisteminin yerləşdirilməsini öz milli təhlükəsizlikləri üçün ciddi bir təhdid olaraq qiymətləndirirlər. Bu ölkələr “THAAD” sisteminin yalnız Şimali Koreyaya qarşı deyil, həm də öz ballistik raketlərini izləyən radar və digər texnologiyalarının Çin və Rusiya ərazisinə qədər təsir edəcəyini əsas gətirərək, sistemin yerləşdirilməsinə

qarşı çıxmışdır.

Çin “THAAD”ın radarlardan istifadə etməsi ilə bağlı narahatlıqlarını ifadə etmişdir. Bu radarın Çin ərazisini izləmək və beləliklə, Çin raketləri və digər hərbi fəaliyyətləri haqqında məlumat toplamaq məqsədini daşdığını iddia etmişdir. Rusiya da oxşar arqumenti əsas gətirərək, bu sistemin regional strateji balansı poza biləcəyini vurğulamışdır.

Çinin bu qərara kəskin etirazı ilə bağlı “People's Daily” qəzetində qeyd olunur ki, “Əgər Birləşmiş Ştatlar və Cənubi Koreya Çin də daxil olmaqla regiondakı ölkələrin strateji təhlükəsizlik maraqlarına zərər vurarsa, o zaman onlar bunun əvəzini ödəməli olacaq və lazımi əks-hücum alacaqlar” [6, s. 46].

Qeyd edək ki, Çin, Koreya Respublikasına qarşı iqtisadi sanksiyalar tətbiq etmiş və Cənubi Koreya şirkətlərinin məhsullarını boykot etmişdir. Bu, Koreya Respublikasının iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərmişdir.

“THAAD” mübahisəsi siyasi partiyalar arasında və cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri arasında gərginlik yaratmışdır. Məsələn, bəzi müxalifət partiyaları bu addımı Koreya Respublikasının müstəqilliyini və suverenliyini təhdid edən bir addım olaraq qiymətləndirmişdir.

“THAAD” mübahisəsi yalnız Koreya Respublikası, ABŞ, Çin və Rusiyayı əhatə etməklə qalmır, həm də geniş geosiyasi təsirlərə səbəb olur. Koreya yarımadası, Çinin və Rusiyanın təsir sahəsi ilə ABŞ-ın müttəfiqlik əlaqələrinin kəsişdiyi bir məkan olaraq, bu mübahisələr yalnız regional deyil, qlobal təhlükəsizlik məsələlərini də gündəmə gətirir. Şimali Koreya tərəfindən davam edən raket sınaqları və nüvə inkişafı, “THAAD”ın bölgəyə yerləşdirilməsini daha da zəruri edir. Bununla yanaşı, “THAAD”ın müsbət və mənfi təsirləri müzakirə edilir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarının Koreya Respublikası ilə münasibətlərində “THAAD” sistemi ilə bağlı tədqiqat apararkən problemin analizində bir neçə sual dayanır. Bunlardan biri “THAAD”ın Cənubi Koreyanı Şimali Koreya raketlərindən həqiqətən müdafiə edə bilib-bilməməsidir ki, bu da yerləşdirmənin arxasında duran ən təcili və kritik məqsəddir. Araşdırmalar göstərir ki, “THAAD”ın müdafiə qabiliyyətinə dair geniş yayılmış “ixtisaslı nikbinlik” həddən artıq şişirdilmişdir. Bu, müvafiq olaraq Şimali Koreyanın “THAAD” sistemini məğlub etmək üçün qəbul edə biləcəyi əks tədbirlərin mövcudluğuna, xərclərinə və effektivliyinə analitik üstünlük verir. Bu qiymətləndirmə raket texnologiyasının müdafiədən daha çox hücumla üstünlük verdiyi adi

müdrikliyə uyğundur və raketdən müdafiə sisteminin qurulması vasitəsilə Şimali Koreya raketlərinə qarşı müdafiənin texniki məqsədəuyğunluğuna dərin şübhələr yaradır [7, s. 1].

Növbəti sual isə raketdən müdafiə sisteminin azalan marjinal dəyərini nəzərə alaraq, Şimali Koreyanın artan nüvə və raket təhdidləri qarşısında Cənubi Koreyanın milli təhlükəsizliyini ən yaxşı şəkildə necə təmin etməyinin mümkünlüyüdür. Qeyd etmək olar ki, hazırda ABŞ-RK ittifaqı hər hansı əlavə əsas müdafiə sisteminə ehtiyac duymur. Hazırkı vəziyyətə görə, Koreya yarımadası “çəkirdimə boşluğu” ilə üzləşmir və raketdən müdafiə sistemi ABŞ-ın mövcud nüvə çətininə çox az dəyər əlavə edir. Əvəzində, təhlillər göstərir ki, ən azı, “THAAD”ın əsaslandırılmasının raketdən müdafiə ehtiyaclarından kənarında axtarılmalı olduğunu və ABŞ-KR ittifaqının “THAAD”ın ələ keçirmə qabiliyyətinə həddən artıq inamdan çəkinməli olduğunu göstərir [7, s. 3].

Beləliklə, ABŞ və Koreya Respublikası arasında “THAAD” problemi təkcə hərbi müdafiə sistemlərinin yerləşdirilməsindən ibarət deyil. Bu, həm də geopolitik əlaqələr, iqtisadi təsirlər və regional təhlükəsizlik məsələləri ilə əlaqələndirilir. “THAAD”ın yerləşdirilməsi, Koreya Respublikası və müttəfiqləri üçün bir tərəfdən müdafiə təmin etməyə çalışarkən, digər tərəfdən regionda və beynəlxalq miqyasda gərginliklər yaratmağa davam edir.

Nəhayət, müdafiə arqumentinin zəif əsasları müdafiə baxımından səmərəsiz və dayanıqlı olmayan “THAAD”a həddən artıq inamın yaranması təhlükəsindən xəbərdar edir. Yanlış idarə olunan nikbinlik narahatlıq doğurur, çünki kifayət qədər zərərin məhdudlaşdırılması imkanlarına sahib olduğuna inanən dövlətlər hərbi gərginliyin artdığı vaxtlara nisbətən daha çox hərbi həll yolunu seçirlər. Təhlillər göstərir ki, bu fərziyyə inandırıcı olmaqdan uzaqdır və buna görə də ABŞ-KR ittifaqının hər hansı hərbi hərəkəti “THAAD”ın şərti olaraq inanılan dərəcədə idarə etmək üçün təchiz olunmadığı nüvə qisas riski ilə nəticələnir. Bundan əlavə, bəzi siyasi dairələrin müdafiə etdiyi kimi, əlavə “THAAD” batareyalarının yerləşdirilməsi müdafiə qabiliyyəti üçün az əhəmiyyət kəsb edəcək və buna görə də məqsədəuyğun deyil.

Bunun əvəzinə, “THAAD” həm Seul, həm də Vaşinqton üçün ilk növbədə alyansın etibarlılığının idarə edilməsi kontekstində baxıldıqda və istifadə edildikdə mənə kəsb edir. Məsələn, Seula “THAAD”ın müdafiə qabiliyyətinə məhəl qoymaması və bunun əvəzinə diqqətini ABŞ-KR ittifaqına sadıqlı-

yini nümayiş etdirməyin faydasını və strateji xərc-lərə və risklərə, xüsusən də Çindən gələn diplomatik və iqtisadi reaksiyaya qarşı cari genişlənməmiş çəkin-dirməyə diqqət yetirmək daha yaxşıdır. Digər tərəf-dən, Vaşinqton Seulun qərarını Seulun müttəfiqi kimi etibarlı üçün lakmus sınağı kimi qiymətləndirə bilər, lakin buna Cənubi Koreya və yarımada yer-ləşdirilmiş qoşunları üçün etibarlı müdafiə sistemi kimi yanaşmaq məsləhət görünür.

Açar sözlər: *Koreya Respublikası, Amerika Birləş-miş Ştatları, "THAAD", Koreya Respublikası-ABŞ ittifaqı, təhlükəsizlik.*

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Anggraining, T. *South Korea and Chinese Conflict over THAAD: How it started and the way it ended.* 2021.

https://www.researchgate.net/publication/349148524_South_Korea_and_Chinese_Conflict_over_THAAD_How_it_started_and_the_way_it_ended

2. Davis, P. K., Wilson, P., Kim, J., & Park, J. *Deterrence and stability for the Korean peninsula.* *Korean Journal of Defense Analysis*, 28, 1–23. 2016.

3. Glaser, C. L., & Fetter, S. *Should the United States reject MAD? Damage limitation and US nuclear strategy toward China.* *International Security*, 41(1), 49–98. 2016. doi: 10.1162/ISEC_a_00248.

4. Jaganath, S., Bryan, L. F. *Missile defense and strategic stability: Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) in South Korea.* 2017.

<https://www.osti.gov/servlets/purl/1352416>

5. Klingner, B. *The importance of THAAD missile defense.* *Journal of East Asian Affairs*, 29(2), 21–41. 2015.

6. Riqiang, W. *China's Anxiety about U.S. Missile Defence: A Solution.* *Survival*, 55(5), 29–52. 2013.

7. Soul, P. *Deterrence under nuclear asymmetry: THAAD and the prospects for missile defense on the Korean peninsula.* 2019.

https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=4008&context=soss_research

8. Toby, D., Narushige, M., Tong, Z. *Regional Implications of Evolving Deterrence on the Korean Peninsula.* 2018.

<https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep20996.5.pdf>

Ibadova Sevinj Tahir
Baku State University, PhD student

The issue of the Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) system in the relations between the United States and the Republic of Korea

SUMMARY

In 2016, the decision to deploy the Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) system in South Korea led to significant political challenges and controversies. Following North Korea's fourth nuclear test in January 2016, the United States and South Korea initiated official discussions in early February regarding the THAAD system.

This article examines the essence of the "THAAD" issue and explores its regional impacts.

Keywords: *The Republic of Korea, the United States of America, "THAAD," the Republic of Korea-U.S. alliance, security.*

Ибадова Севинч Тахир
Бакинский Государственный Университет, докторант

Проблема "ТНААД (Система противоракетной обороны на высокой высоте)" в отношениях между Соединёнными Штатами Америки и Республикой Корея

РЕЗЮМЕ

В 2016 году решение о размещении системы противоракетной обороны Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) в Южной Корее привело к значительным политическим проблемам и вызвало широкие споры. После четвертого ядерного испытания Северной Кореи в январе 2016 года США и Южная Корея начали официальные обсуждения по поводу системы ТНААД в начале февраля 2016 года.

В статье исследуется сущность проблемы "ТНААД" и анализируются ее региональные последствия.

Ключевые слова: *Республика Корея, Соединённые Штаты Америки, "ТНААД", альянс Республика Корея-США, безопасность.*